

falede et ja, stod den ikke samlet – med det resultat, at venstres vælgere (af hvilke 40 % stemte) nåede til en højst forskelligartet beslutning ved afstemningen. Venstremændene var udsat for »cross pressure«, bl. a. gik Indre Mission gennem Kristeligt Dagblad mod salget.

Ib Gejl.

M i k a e l V e n g e: Christian 2.s fald.

Spillet om magten i Danmark januar–februar 1523. Odense University Studies in History and Social Sciences, vol. 6. (Odense University Press, 1972). 218 s.

I den lange oldenborgske kongerække er Christian 2. en af de mere fængslende og gådefulde personligheder. Han er den seneste danske konge, der er blevet afsat, og de dramatiske begivenheder har optaget mange historikere. Opfattelsen af begivenhedsforløbet i 1523 er naturligvis blevet præget af de sejrende; tilmed er det samtidige kildemateriale forholdsvis begrænset og på mange punkter ikke ganske klart. Man forstår, at seniorstipendiat, mag. art. Mikael Venge har taget udfordringen op og i en bog om Christian 2.s fald har forsøgt at give en moderne analyse af begivenhederne.

Bag afsættelsen af Christian 2. og indsættelsen af hans farbror, hertug Frederik, på Danmarks trone ser man tre faktorer: Lübeck, der var i krig med Christian 2. og ønskede at sikre sine handelsinteresser i Norden; hertug Frederik, der kom til at stå i spidsen for oprøret; og de jyske rigsråder, der gjorde opstand og afsatte kongen. Mikael Venge er selv klar over, at spørgsmålet om, hvor initiativet har ligget, kun kan besvares gennem en nøje analyse af disse

tre koalitionspartneres politik i tiden forud for og efter magtovertagelsen. I sin bog har han dog sat sig som hovedmål at bestemme drivkraften og den umiddelbart udslagsgivende faktor bag de jyske rådernes opstand. Tidligere har man almindeligvis set hertug Frederik som ophavsmanden til magtovertagelsen – et synspunkt, der allerede blev forfægtet af Christian 2. selv – idet hertugen skal have sonderet stemningen blandt de jyske rigsråder og derved vandt sig Danmarks krone.

Mikael Venge viser, at grundlaget for denne traditionelle opfattelse ikke står for en prøvelse. På den anden side er det heller ikke muligt for ham at påvise, at det var de jyske råder, der tog initiativet; her svigter kildematerialet, ligesom på flere andre vigtige punkter; at man ikke finder spor af planer hos hertug Frederik om at inspirere til et oprør blandt Christian 2.s danske undersåtter, behøver ikke at lede tanken hen på de jyske råder, således som det antydes (s. 93); man må her tage kildematerialets art i betragtning. Rådets deltagelse i de senere begivenheder er dog ganske klart belyst, og Mikael Venges påvisning af et provisorisk rigsrådsstyre i Jylland fra slutningen af januar til slutningen af marts 1523 forekommer rigtig. I spørgsmålet om initiativet til oprøret, om det var de jyske råder, der henvendte sig til hertug Frederik, eller om det omvendt var hertugen, der sonderede stemningen hos råderne, må Mikael Venge dog nøjes med en konstatering af, at indiciene for at tildele det jyske råd prioritet vejer tungest.

Måske er de endda tungere, end Mikael Venge tør gøre dem. Det vil han sandsynligvis selv kunne vise. I sin bog gør han mindre ud af at

belyse baggrunden for opstanden, modsætningen mellem Christian 2. og adelsaristokratiet, altså motiverne i egentligste forstand. Derved får bogen et noget begrænset sigte, idet det kan være vanskeligt at holde motiverne ude af analysen, når man vil forstå et så sammensat begivenhedsforløb som Christian 2.s fald. Men sættes de indvundne resultater ind i en større sammenhæng, hele Christian 2.s politik, ikke blot over for hertug Frederik, Lübeck og adelen, men også over for den nordiske union og borgerne, vil man formentlig kunne nå til en mere sammenhængende forståelse af Christian 2.s regeringstid og dermed af hændelsesforløbet i 1523. Så vil også baggrunden i det datidige danske samfund kunne komme med, forhold, der bevidst har måttet udelukkes i denne bog, og man vil få et større perspektiv frem.

Som et tillæg bringes en gengivelse og en analyse af det berømte »sammensværgelsesbrev«, som en del jyske råder og menige adelsmænd udstedte i Viborg 21/12 1522. Det anføres, at brevet i sin helhed har været trykt af Hans Gram, »dog ikke ganske fejlfrit«. Det samme kan siges om Mikael Venges gengivelse, der er præget af en del tryk- og læsefejl, herunder en gennemgående misforståelse af forkortelsestegnet for »eth«, således at ordet »det«, »theth«, er blevet til det uforståelige »thz«.

Ole Degn.

Århus domkapitels jordebøger, I. Jordebøgerne 1600–1663. Kilder til kirke- og præstegodsets historie. Udgivet ved Poul Rasmussen. (Landbohistorisk Selskab, København, 1972). 200 s.

Det i 1952 stiftede Udvalget for Udgivelse af Kilder til Landbefolkningens

Historie, siden 1968 betegnet Landbohistorisk Selskab, udgav allerede i 1960 i rækken »Kilder til kirke- og præstegodsets historie« en jordebog, Århusgård og Åkær lens jordebog 1544, ved arkivar Poul Rasmussen. Senere, i 1964, fulgte ved samme udgiver Silkeborg lens jordebog 1586.

Nu foreligger med Poul Rasmussen som udgiver endnu et bidrag til godshistorien i Århus stift: en udgave af Århus domkapitels jordebøger 1600–1663.

I indledningen til udgaven gives en længere redegørelse for de enkelte jordebøger, deres form, datering og proveniens og deres forhold til hinanden og til tabte forlæg. Desuden bringes en oversigt over domkapitlets adkomstbreve med henvisninger til trykte kildesamlinger eller til originalerne i Århus domkapitels arkiv i Landsarkivet for Nørrejylland.

Kildesamlingens tekst er ikke en kildeudgave i egentlig forstand. Teksten medtager alle adækvate oplysninger fra to af jordebøgerne og hovedparten af en tredje samt en del oplysninger fra en fjerde; de bringes dog ikke hver for sig, som kildestykker, men sammenarbejdet, således at der i det hele kun forekommer én samlet topografisk opstilling, hvor hver enkelt af de godt 800 ejendomme i domkapitlets meget omfattende jordegodsmasse kun forekommer én gang. Dette er en i høj grad praktisk publiceringsform; den sparer en mængde plads, idet man undgår urimeligt mange gentagelser, og for benytteren er det en stor hjælp, at man kun skal søge en bestemt ejendom ét sted i et enkelt topografisk system. Man får her alle relevante oplysninger og kan følge ændringer i ejendoms- og fæsteforhold gennem mere end et halvt århundrede.